

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 42(3), с. 114—117

Розглядаються проблеми формування та діяльності недержавних пенсійних фондів. Проаналізовано правові засади їх функціонування та визначено перспективи їх розвитку в Україні.

Нині, в умовах трансформації економіки, кардинальних змін у житті суспільства, кризи солідарної системи пенсійного забезпечення, що зумовлена насамперед демографічною кризою, в умовах якої діяльність солідарної системи стає практично неможливою, — в цих умовах постає чи не найголовніше питання соціальної політики будь-якої держави: розв'язання проблеми забезпечення гідного рівня життя людей похилого віку. І основним завданням тут є створення надійної системи, здатної повернути втрачену довіру громадян, з метою накопичення, збереження та примноження фінансів для пенсійних виплат.

Проблемним питанням пенсійної реформи в Україні в умовах сьогодення в цілому та розвитку недержавних пенсійних фондів зокрема були присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених: Ю. В. Вітки, О. О. Горбачової, О. І. Білик, І. О. Кравченка, Л. Л. Кінашук, І. В. Оклей, Н. М. Тополенко, С. М. Сивак, Б. С. Юровського, Т. Г. Мельник, Г. В. Миськів, І. М. Сироти, М. О. Змієнка, О. В. Бачинської та ін.

Основною метою дослідження є формування узагальненого погляду на юридичні та методологічні засади створення та діяльності недержавних пенсійних фондів та оцінка перспектив їх функціонування в умовах сьогодення.

На сьогодні реформована пенсійна система України, згідно із Законом України

“Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, складається з трьох рівнів [1].

Перший рівень — загальнообов'язкова, реформована, солідарна система державного страхування.

Другий рівень — загальнообов'язкова накопичувальна система державного пенсійного страхування.

Третій рівень — система добровільного недержавного накопичення.

Пріоритетною умовою успішної реалізації пенсійної реформи є розвиток та подальша популяризація недержавного пенсійного накопичення. Важливою складовою в структурі накопичувальної пенсійної системи стає формування і успішний розвиток недержавних пенсійних фондів (НПФ), що здійснюють свою діяльність на умовах добровільної участі в них громадян та роботодавців з метою акумулювання фінансів з постійних відрахувань та інвестиційного доходу для отримання додаткових пенсійних виплат. Іншими словами, недержавні пенсійні фонди — це фінансові установи, що дають можливість накопичити та отримати додаткові до пенсії кошти за власний рахунок чи за рахунок роботодавця.

Правою основою створення та функціонування недержавних пенсійних фондів є Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення”, який вступив у законну силу 1 січня 2004 р. [2]. Ст. 1 цього Закону визначено, що “НПФ — це юридична особа, ство-

рена відповідно до Закону, що має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному цим Законом порядку. Весь отриманий фондом інвестиційний дохід розподіляється тільки між його учасниками”.

Суб'єктами діяльності НПФ є:

1. Учасники НПФ — це люди, на користь яких вносяться пенсійні внески до фонду та які отримують пенсійні виплати з цих фондів.

2. Вкладники — це юридичні чи фізичні особи, що здійснюють внески до фондів. Вкладниками можуть бути самі учасники, якщо вони здійснюють вклади на свою користь, а також члени їх сімей та роботодавці.

3. Адміністратор — юридична особа, що надає професійні послуги по адмініструванню НПФ, діє від імені фонду та в інтересах його учасників. Адміністратор підписує пенсійні контракти та здійснює діяльність по залученню вкладників та обслуговуванню учасників НПФ.

4. Компанія з управління активами, що здійснює інвестування внесених у НПФ фінансів.

5. Зберігач пенсійних фондів — банк, що відповідає вимогам ст. 44 Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення”, а саме:

- “має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності із зберігання активів пенсійних фондів;
- має банківську ліцензію Національного банку України та ліцензію Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності на ринку цінних паперів — депозитарної діяльності зберігача цінних паперів;
- не є пов'язаною особою пенсійного фонду, з радою якого укладено договір про обслуговування пенсійного фонду зберігачем, адміністратора, осіб, що

здійснюють управління активами, засновників і аудитора такого фонду та їх пов'язаних осіб;

- не здійснює управління активами створеного ним корпоративного пенсійного фонду;
- не є кредитором адміністратора або осіб, що здійснюють управління активами пенсійного фонду, з яким зберігачем укладено договір про обслуговування пенсійного фонду”.

Зберігач пенсійного фонду — суб'єкт другого рівня, крім вимог, визначених цією статтею, повинен мати регулятивний капітал у розмірі не менш як 500 мільйонів гривень.

Створюється НПФ засновниками. Засновником фонду може бути будь-яка юридична чи фізична особа. Закон не ставить особливих вимог до засновників фонду, але встановлює обмеження — юридична особа може бути засновником лише одного професійного пенсійного фонду.

При створенні НПФ його засновники затверджують статут фонду. О. О. Горбачова зазначає, що однією з обов'язкових вимог до статуту є визначення найменування юридичної особи НПФ [4]. Найменування пенсійного фонду має відповідати вимогам законів України “Про недержавне пенсійне забезпечення”, “Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб — підприємців” та інших нормативно-правових актів, а саме, воно має відображати вид фонду, містити слова “недержавний пенсійний фонд” або “пенсійний фонд” та яке відрізняється від найменувань інших пенсійних фондів [2, 3]. Статут затверджується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Створення статутного фонду Законом не вимагається.

Згідно з п. 7 ст. 6 Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення” органами управління НПФ є збори засновників та рада фонду [2]. Там же визначено, що “збори засновників пенсійного фонду проводяться не рідше одного разу на рік. Дата, час і місце проведення зборів оголошуються радою фонду шляхом письмового повідомлення усіх засновників фонду не пізніше ніж за 20 днів

до проведення зборів. Порядок формування порядку денного, скликання, проведення та компетенція зборів засновників визначаються статутом пенсійного фонду з урахуванням вимог цього Закону”.

Також п. 3 визначено, що “до компетенції зборів засновників належать:

- затвердження статуту пенсійного фонду та змін до нього, а також пенсійних схем і змін до них;
- затвердження підсумків роботи пенсійного фонду;
- винесення рішень про притягнення до майнової відповідальності членів ради пенсійного фонду;
- заслуховування звіту ради пенсійного фонду та винесення рішень про переобрання членів ради пенсійного фонду;
- вирішення інших питань, віднесених до компетенції зборів засновників статутом пенсійного фонду”.

Далі у п. 6 зазначається, що “одноосібний засновник пенсійного фонду приймає рішення, віднесені частиною третьою цієї статті до компетенції зборів засновників пенсійного фонду, одноосібно. Орган управління одноосібного засновника уповноважений приймати такі рішення. Порядок прийняття ним таких рішень визначається законом та статутом одноосібного засновника пенсійного фонду”.

Рада фонду є органом управління НПФ, складається у кількості не менше 5 осіб. З представників засновників фонду, а для корпоративних НПФ також з роботодавців-платників. Кількість представників, яку має право делегувати кожен із засновників у Раду фонду, визначається у статуті фонду.

Виходячи з положень п. 7 ст. 11. Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення” НПФ можуть створюватись як відкриті пенсійні фонди, корпоративні пенсійні фонди та професійні пенсійні фонди.

Відкритий пенсійний фонд — це НПФ, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи, незалежно від характеру та місця їх роботи. Засновниками такого фонду можуть одна або кілька юридичних осіб, з урахуванням обмежень, встановлених для бюджетних організацій.

Корпоративний пенсійний фонд — це НПФ, засновником якого є юридична особа-роботодавець, або кілька юридичних осіб-роботодавців, до якого можуть долучатися роботодавці-платники. Учасниками цього фонду можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають, чи-то перебували, в трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями — платниками цього фонду.

Професійний пенсійний фонд — це НПФ, засновниками якого можуть бути як об’єднання фізичних осіб, так і об’єднання юридичних осіб — роботодавців, пов’язаних за родом їх професійної діяльності (заняття). Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, пов’язані за родом їх професійної діяльності (заняття), затверджені у статуті зазначеного фонду.

Дозволяється об’єднання декількох недержавних пенсійних фондів одного виду. У такому разі новоутворений НПФ має бути одного виду, що й фонди, які злилися чи приєдналися.

Фонд набуває право провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення з моменту включення його до Державного реєстру фінансових установ. Після включення НПФ до цього реєстру забороняється зміна виду та найменування фонду, зазначених у статуті.

Потрібно відзначити, що сам по собі НПФ навіть не має власного штату. На кожному окремому етапі свою роботу виконує один із суб’єктів діяльності, зазначених вище. Також потрібно звернути увагу і на те, що Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” не вимагає при заснуванні фонду створення статутного капіталу та не передбачає наявності майна у НПФ. Таким чином, НПФ — це така віртуальна накопичувальна система, що є слабким місцем у вітчизняному законодавстві.

Зауваження з цього приводу висловлювалися й іншими науковцями. На думку Ю. В. Вітки, у зв’язку з тим, що в НПФ відсутнє майно, існує небезпека припущення, що НПФ не нестиме своїх зобов’язань, водночас, практика діяльності НПФ свідчить

про необхідність існування в пенсійного фонду майнової основи у вигляді вкладів засновників [5].

Висновки. Формування та функціонування ринку НПФ можливе лише за умови активної участі держави у створенні достатньої правової бази їх діяльності, а також активної роботи із повернення довіри громадян до довгострокового накопичення. На сьогодні в Україні така правова база ще не створена, тому ставити питання про успішне функціонування НПФ в Україні зарано.

Література

1. Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. // ВВР України. — № 49—51. — 2003. — Ст. 376. (зі зміна-

ми). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

2. Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 р. // ВВР України. — № 47—48. — 2003. — Ст. 372 (зі змінами). — <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>

3. Закон України “Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб — підприємців” від 15.05.2003 р. // ВВР України. — № 31—32. — 2003. — Ст. 263. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: (зі змінами). — <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

4. Горбачова О. О. Статут НПФ як установчий документ / О. О. Горбачова // Часопис Київ. ун-ту права. — 2010. — № 3. — С. 162—166.

5. Вітка Ю. В. Поняття недержавного пенсійного фонду / Ю. В. Вітка // Україна фінансова: інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/034.htm

Брак правових засад для гарантування вкладів у недержавні пенсійні фонди та надто слабка довіра потенційних споживачів послуг до НПФ з огляду на невеликий обсяг власного позитивного досвіду для успішного розвитку відповідного ринку послуг можуть бути подолані лише за умови законодавчої підтримки держави.

Недостаточність правових основ для гарантування вкладов в негосударственные пенсионные фонды и слишком слабое доверие потенциальных потребителей услуг к НПФ ввиду небольшого объема собственного положительного опыта для успешного развития соответствующего рынка услуг могут быть преодолены только при условии законодательной поддержки государства.

Lack of legal framework for guaranteeing deposits in private pension funds and too weak trust services to potential customers NPF because of the small amount of their own positive experience for the successful development of the relevant service market can be overcome only if the legislative support of the state.

Надійшла 27 червня 2014 р.